

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ

50րդ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 51

(ԵՐԿՐՈՐԴ ՇՐՋԱՆ)

22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1901

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՇԵՍՏԱՆՈՑՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ (Խմբագրական)	Տ. Ա.
ԶՄԵՌՈՒ ԳԻՇԵՐ (Բանաստեղծություններ)	ՎԱՐԴԳԷՍ
ԲԱՐՈՑԱԿԱՆԸ ՏԱՐՈՒԻՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ.	Գ. ՄԱԼԽՍՍ
ՄԵՐ «ԱՅՈՒՆ» (Նորավայ)	Օ. ԶԻՅԹԷ-ՍԱՐԱՅ
ԾՈՎԱՓԻՆ ԱՂԶԻԿԸ (Քերթուած)	ԷՏԿԱՌ. ԲՕ
ՄԱՏԼԷՆԻ ՄԵՂԲԸ (Թերթոն)	Թարգմ. ՏՕՄԻՆՕ

ՄԱՍԻՍԻ յաջորդ քիւով պիտի հրատարակենք ընդարձակ Նորավայ մեր Գ. ԶՕՂՐԱՊԷ, Բանաստեղծություններ մեր ԱՂԷՔՍ. ՓԱՆՈՍԵԱՆԷ, և ուրիշ գրական յողուածներ՝ Ամանորի առթիւ :

Մասիս շաբաթաթերթի տարեկան բաժանորդագրին է Կ.Պոլսոյ համար ՔԱՌՍՈՒՆ զր. և գաւառներուն համար ՅԻՍՈՒՆ զր., կանխիկ վճարելի : Արտասահման՝ 12 Զրանք կամ 5 րուպլի : Թղթատարական ծախքը խմբագրութեան իրայ է : Վեցամսեայ կամ Է-աւանսեայ բաժանորդագրութիւն չընդունուիր : Բաժանորդագրութիւնները կը սկսին ամեն ամսոյ մէկէն : Մասիս հրատարակ կ'ելլէ ամեն շաբաթ առօրէ, և կը գտնուի Բերայի բոլոր ծխալանջանոցներուն ու Պահչե-Դաբուի ջրալանջանոցներուն խանութները, ինչպէս նաեւ Զաքարիայի, Պոլսոյ և բոլոր արուարձաններու լրագրալանջանոցներուն հոյ :

ՀԱՍՏԵ

Ձեռքէ կը ծախուի ՀԱՏԸ 40 ՓԱՐԱՅԻ

در علیہ غلطہ «مسیس» غرضی ادارہ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՄԱՍԻՍ»

Կ. Պոլիս, Ղաչարիա, Նորասուկեան խան

Rédaction de la Revue MASSIS

Galata, Constantinople

Handwritten signature and date:
28 հունիս 1915

ՀԱՆՐԱԾԱՆՈԹ ՇԱՊԻԿԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՏԵՐ

ԱՐԴՈՒՋԱՐԴԻ ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Մ. ՏԵՐ-ԴԱԻԹԵԱՆ

Թիւ 85 — Կալաքա, Վոյվոսա փողոց — Թիւ 85

Խիստ խնամով ու տարապայման աժան գիներով չափու վրայ կը պատրաստուին ու մէն տեսակ շապիկ, օձիք, թեւնոց, գիշերազգեստ ու ներքին ճերմակեղէններ :

Միայն Ֆրանսական ու Անգլիական ընտիր տեսակ կերպաներու զանազանութեամբ օժտուած սոյն գործարանը տրամադիր է ընդունիլ ու հասարեայ հոգածութեամբ պատրաստել հարսանեաց ճերմակեղէններու յանձնարարութիւններ :

Կը ծախուին վերջին նորաձեւութեամբ խիստ ճաշակաւոր ու միշտ աժան գիներով օձիք, թեւնոց, ֆլանէլ, գուլպայ, թաշկինակ, ոսկեզօծ կոճակներ, փողկապ, դրամապնակ, զմեկի «Չէֆրլա», խողանակ, սաւար ու անուշահոտութեանց լաւագոյն տեսակներ :

Մ. ՏԵՐ-ԴԱԻԹԵԱՆ վաճառատունը նորաձեւութեան, ապրանաց ազնուութեան, յանձնարարութեան խնամով պատրաստութեան, ու գիներու աժանութեան տեսակէտով վստահելի ու լաւ յանձնարարելի լաւագոյն տուններէն մէկն է :

ԳԻՆԵՐԸ ՈՐՈՇԵԱԼ ԵՆ

ԻԻՆԻՅՆ

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՅ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի ԲԱՐԻՉ 1828-1829

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻԻՂ

Մինչեւ 1899ի վերջը հատուցեալ վնասք	240,000,000 ֆր.
1899ին գանձուած ապահովագրին	19,500,000 »
Դրամագլուխ եւ պահեստ	105,000,000 »
Ապահովագրեալ դրամագլուխ	18,000,000,000 »

ԿԵՆԱՅ ՃԻԻՂ

Մինչեւ 1889ի վերջը հատուցեալ վնասք	99,000,000 ֆր.
Ընթացիկ ապահովագրութիւնք	253,000,000 »
Դրամագլուխ եւ պահեստք	150,000,000 »

որ ընթացիկ ապահովագրութեանց գումարին հետ կը համեմատի 60% — ինչ որ «Իւնիօն»ի ապահովագրելոց կ'ընծայէ հսկայ երաւեսաւորութիւն մը ՈՐՈՒՆ ՆՄԱՆԸ ԿԱՐԵԼԻ ՁԷ ԳՏԵՆԼ ԱՐԵԻԵԼԻ ՄԷՋ ԳՈՐԾՈՂ ՈՒՐԻՇ ՈՐ ԵՒ Է ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՔՈՎ :

Արեւելքի համար մասնաւոր սակացոյց գեղչեալ գիներով : Նպաստաւոր պայմաններ անհամեմատ կերպով աւելի գերազանց քան ուրիշ որ եւ է ընկերութեան պայմանները : Շահաբաժիններու տարուէ տարի անմիջական վճարում, որով Իւնիօնի ապահովագրուողք ՉԲԾ ԵՆ այն վնասներէն եւ յուսախաբուրքիւններէն, որոնց կ'ենթարկուին միշտ այն անձինք, որ շահաբաժիններու բաւոյն (accumulation des bénéfices) ՅՈՒԻ եւ ՎՆԱՍԱԿԱՐ դրութեամբ գործող ընկերութեանց կ'ապահովագրուին :

Ընկերութեան դրամատունն է ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱՆՔԱՆ

Թուրքիոյ եւ Արեւելքի Տնօրէնութիւն

Կ. Պոլիս, Կալաքա, Թահսապուրուն խան, Օսմ. Պանֆային դիմացք

Գործակալութիւնք Թուրքիոյ գլխաւոր քաղաքաց մէջ

ՄԱՍԻՆ

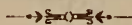
50^{րդ} ՏԱՐԻ

— 22 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1901 —

ՔԻՒ 51

ԱՐՅԵՍՏԱՆՈՑՆԵՐՈՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Գաւառական Ազգ. Արհեստանոցներու կազմակերպութեան Հրահանգը, — 27 յօդուածներէ բաղկացած, — հրատարակուեցաւ օրաթերթերուն մէջ եւ առանձին շրջաբերականի ձեւով ալ Ազգ. Պատրիարքարանի կողմէ կը դրօշի Աստվորդարաններուն: Այդ Հրահանգը, ինչպէս ծանուցուեցաւ ժամանակին, ծրագրուած է թէլեան Բարժող Էջի կողմէ, եւ քննուած ու ընդունուած՝ Նպաստից Յանձնաժողովին մէջ, Պատրիարքական վաւերացուով:

Ամբիոսի ձեւի մը տակ, երեք բաժանումներով կը սահմանէ մանչ ու աղջիկ տղոց յատուկ արհեստանոցներու կազմութեան եւ ղանակը, մատակարարութեան պայմանները եւ ուսուցութիւնը արհեստներուն տեսակը եւ որքանութիւնը: Այս վերջին բաժանումը մանաւանդ իր մասնաւոր շահեկանութիւնը ունի Ազգին ամէն դասակարգերուն համար որովհետեւ կամ մօտէն՝ պիտի հետեւին հաստատուելիք Արհեստանոցներուն վիճակին, եւ կ'արժէ որ յիշենք քանի մը տրամադրութիւնները. — «Հոգարարձութիւնք պարտաւոր են նիւթական միջոցներու ներած չափով ընտրել այն պիտի արհեստներ որոնց արտադրութիւնք ո՛չ միայն տեղական սպասմանց յատուկ լլլան, այլեւ ուրիշ տեղեր արտածուելով՝ կարենան շահու աղբիւր մը դառնալ ժողովրդեան»: — Նոյնպէս վերջին երկու յօդուածները. — «Հոգարարձութիւնք պարտաւոր են ուսումնա-

սիրել այն միջոցները որոնցմով հնարին կրնայ ըլլալ գիւղացի ժողովրդեան երկրագործական աշխատութիւնները արդիւնաւորել եւ հողին տեսակին ու կլիմային համաձայն՝ շահաւէտ բերքերու մշակութիւնը քաջալերել, որպիսիք են՝ ախիոն, բամպակ, թթենի (չերամի), չուշմայ, կտաւատ, կանեփ, եւ ամէն տարի ուրոյն տեղեկագրով մը Պատրիարքարանի ներկայացնել իրենց ուսումնասիրութեան արդիւնքը եւ տեղւոյն առեւտրական գործոց վիճակը, որպէս զի կարելիութեան սահմանին մէջ Պատրիարքարանի կողմէ ընծայուին կարեւոր դիւրութիւններն՝ հողագործական աշխատութեանց արդիւնաւորման համար: — Այդ նպատակաւ, հողագործական վարժութիւնք տեղի պիտի ունենան արհեստանոցներու մէջ, եւ այն պարագային ուր յարմարութիւն չգտնուի՝ տեղւոյն մօտակայ վանքերու հոգերն ու արտերն այդ նպատակին պիտի գործածուին՝ յատուկ կարգադրութեամբ»:

Ինչպէս այս քանի մը հալիրձ տրամադրութիւններէն իսկ կը տեսնուի, Ս. Պատրիարքը եւ Նպաստից Յանձնաժողովին անդամները լայն սահմանի մը մէջ ըմբռնած են գաւառային արհեստանոցներու կազմակերպութեան գործը զոր չեն սահմանափակեր՝ քանի մը սովորական արհեստներու շրջանակին մէջ, — ինչպէս կօշկակարութիւն, դերձակութիւն, ատաղձագործութիւն եւ այլն —

թէ եւ առանց զանոնք դուրս ձգելու : Բայց մասնաւորապէս իրենց ուշադրութիւնը դարձուցած են հոգաբարձական աշխատութիւններու վրայ՝ առեւտրական արդիւնաւորման տեսակէտով , եւ գիտակից ըմբռնումով մի միջավայրի պէտքերուն ու առաւելութիւններուն փոխադարձաբար : Այսպէս , ամիսներ մշակութիւնը , օրինակի համար , շահու ընդարձակ ապարէզ մը կրնայ բանալ այդ դեռատի մշակներուն առջեւ՝ նիւթական բարագաւաճ վիճակ մը ապահովելով անոնց ապագային , եթէ յաջողութիւն գտնէ իրենց այս նախափորձը որուն զիւրութիւններ պիտի ընծայուին կեդրոնէն :

Ահա ծրագիր մը որ մեծապէս կը տարբերի՝ արհեստական կրթութեան համար մեր մինչեւ հիմայ տեսածներէն , ու գաւառի տղոց բազուկները հոգաբարձութեան վարժեցնելու կը ձգտի՝ ոչ թէ քանորի պէս , աւուրչէքով մը որ նոյնը կը մնայ մինչեւ ծերութիւն , այլ յարաճուն շահ մը ընդնշմարել տալով անոնց , քանի որ մշակուելիք բերքերէն շատերը տեղական սպառումէ դուրս արտածման յատուկ ըլլալու առաւելութիւնն ալ պիտի ունենան :

Բարեգործական հաստատութեանց , եւ մասնաւորապէս գաւառային որրանոցներու վրայ խօսուած ու գրուած ատեն , օտարգործափառքը կը յայտնուէր շարունակ թէ նպատելութիւնը չէ որ կը պոկսի մեր համայնքին քով , այլ թէ՛ եղած նպատակները տեւական ու արդիւնաւոր գործածութեան մը յատկացնելու է : Արհեստանոցներու կազմակերպութեան ներկայ Հրահանգը կընծայէ այդ տեւականութեան ու արդիւնաւորման ապահովութիւնը , եւ անոր գործադրութեան համար ըլլուելիք նախադրութիւնները այլապէս չինիչ ու բարերար հանգամանք մը պիտի ունենան քան ուրիշ որ եւ է նպատակ : Առանց մոռնալու որ , այս արհեստանոցները պիտի հաստատուին գաւառային որրանոցներուն տեղ որոնց տեւողութեան պայմանաժամը լրացած է եւ խղճի դէմ պիտի ըլլար անխնամ թողուլ՝ տակաւին անշախտահատ գտնուող որր ու կարօտ մանուկները :

Կարծէ յիշել նաեւ , այս ընդհանուր տե-

սութեան մէջ , Հրահանգին 25րդ յօդուածը որ կը վերաբերի՝ արհեստի գերագանց ընդունակութիւն ցոյց տուող ու ապագայ խօսաւորող տղոց : Պատրիարքարանը յանձն կառնէ , Հոգաբարձութեանց յայտագրին վրայ , այդ տղաքը զրկել յարմար դատած տեղերը ուր կատարելագործեն իրենց արհեստը : Տարւան մէջ մէկէ աւելի անդամներ մեր լրագրութիւնը ամիթ կուենեայ հաճոյքով յիշելու հայ երիտասարդներու յաջողութիւնը՝ օտար մրցակիցներու հանդէպ՝ գեղարուեստի կամ ձեռարուեստի ճիւղերուն մէջ : Գաւառներն ալ կը գտնուին նորածիլ տաղանդներ , մասնաւոր հակում ունեցող խելացի պատանիներ որոնք արհեստագիտական բարձրագոյն հաստատութիւններու մէջ հրահանգուելով , կրնան գաւառի ճարտար արհեստագէտ մը : Նպատակից Յանձնաժողովը մասնաւոր հոգածութիւն կը խօստանայ անոնց , չմոռնալով միշտ — « Եթէ նիւթական միջոցներն ենք » բացատրութիւնը :

Այս պայմաններուն մէջ , Պատրիարքարանը եւ Նպատակից Յանձնաժողովը իրաւունք ունին օպտելու , որ մեր հարուստները՝ Պօլիս թէ՛ այլուր՝ կարգալէ , ուսումնասիրելէ ետքը ներկայացուած Հրահանգը , պիտի ըմբռնեն թէ հեռաւոր ու նպատակայարմար բարերարութիւն մը ընելու հարկին առջեւ կը գտնուին , տարբեր այն բարերարութեան որ կը կատարուի կարօտութեան մը անմիջական պէտքին համար , օրը օրին : Իւրաքանչիւր գումար որ նուիրուի օգնելու համար Արհեստանոցներու կազմակերպութեան նախնական գործին , գումար մըն է որ կերպով մը տոկոսի կը դրուի ու կը շահագործուի՝ ընտանեկանի տղոց շտապահասութեան տարիքին ի նպատակ , — բարեգործութեան աղուոր հեռապատկեր մը որ վեհանձն զգացումներ ու առատաձեռն շարժումներ միայն կրնայ հրաւիրել իր վրայ :

Տ. Ա.

Օրթագրելէն , մօրախոյր մը ստորագրութեամբ նամակով մը 10 Ֆրանք ուղղուած է Մանիսի խմբագրութեան , Կարնոյ երկրաշարժէն տրկած ետններուն ի նպատակ : Նուիրատու օրիորդը կը գրէ թէ « Իր քեռորդիններուն Կապանդի խաղալիկներուն գնման յատկացուած գումարն է այդ զոր կը յատկացնէ կարօտ ու աղքատիկ տղոց » :

Յանձնեցինք Ս. Պատրիարք Հօր :

ԾՈՎԱՓԻՆ ԱՂԶԻԿԸ

Շատ մը , շա՛տ մը տարիներ առաջ , — ծովափունցի մօտ , — կ'ապրէր աղուոր աղ-
ջիկ մը , — որուն ետ անուն դրի , — Անապէլ Լի , — ու այդ աղուոր աղջիկը կ'ապրէր ,
— սիրել , սիրուելու համար :

* * *

Տղայ էի ես , տղայ մըն ալ ան , — ծովափունցի մօտ , — բայց զիրար սիրեցինք սի-
րով մը , որ սէր չէր , — ես ու սիրականս , — սիրով մը՝ որուն՝ երկինքի հրեշտակները կը
նայեանք :

* * *

Ու իրենց նախանձեն , հրեշտակները , — որոնք մեր կեսին չափ երջանիկ չէին , —
գիշերանց , ինչպէս աշխարհի գիշէ , — հոգին առին սիրականիս , — ու բաժնելով զիս
անկէ , — տարին քաղել շիրմի մը մէջ , — ծովափունցի մօտ :

* * *

Բայց մեր սէրը , սէրէն զօրաւոր բան մըն էր , — զօրաւոր՝ անոնց սէրէն , — որոնք
մեկէ մեկ ու խելացի էին : — Ու ո՛չ երկինքի հրեշտակները , — ո՛չ ալ ծովուն ոգիները , —
կրնան երբեք բաժնել հոգիս , — չկնաղ սիրունոյս հոգիէն :

* * *

Լուսինը միշտ երազներ կը բերէ ինձի , իր շողերուն հետ , — իմ աղուոր սիրական-
կանէս , — ու լուսաւորներուն մէջ , գիշերը ամբողջ , — ես անոր աչիքը կը տեսնեմ : —
Ու ամբողջ գիշերը , ես կը պառկիմ իմ սիրականիս շիրմին ետ , — ծովափունցի մօտ ,
իւր գերեզմանին ետ , — սիրականիս , սիրականիս :

Թարգմ. Ե. Ա.

ԷՏԵԱՐ ԲՕ (1)

(1) Էտկար Բօ , ամերիկացի բանաստեղծներուն ամէնէն փայլուն ներկայացուցիչը ,
ծնած է 1809ին :

Բանաստեղծ ապրելու համար , իր կեանքը մաքառում մը եղած է մարդկային տգեղ
մարտնչութեան դէմ , որոնցմով կաշկանդուած մնաց , մինչև իր դպրոցականի վերջին տա-
րիները , երբ իր դարտուղի բնաւորութեան հետեւանքը եղող ճշմարտապաշտ արարքի մը
համար , զոր կարճամիտ մարդիկ չպիտի կրնային հասկնալ , արտաքսուեցաւ դրուած Գո-
լէֆէն : Այն ատեն մարդկային ազտոտ տգեղութիւններուն զգուշացում , ինքզինքը յանձ-
նեց աստանդական թափառումներու , աշխարհէ աշխարհ :

1829ին , Պալթիմօրի մէջ , հրատարակեց իր բանաստեղծութիւններուն մէկ պղտիկ
հաւաքածոն , որ սահմանուած էր չհասկցուելու , ախտաւոր կերպով բարոյամոլ ժողո-
վուրդէ մը , ինչպէս են իր լեզուն խոսող ժողովուրդները , որոնց խառնուածքին մինչև
ծուծը ներարկուած է կեղծաւոր բարոյասիրութեան մը մգլտած թոյնը :

Ատեն մը հրատարակած է Հանդէս մը , աշխատակցելով նաև ամերիկեան շատ մը
թերթերու :

Այսօր , իր բանաստեղծութիւնները , Վալդ Զուիգմանինին հետ զուգընթացաբար ,
արուեստի տեսակէտէն , այն բանն է գրականութեան մէջ , ինչ որ է Բիլիլինկի գործը՝
վիպասանական արուեստին մէջ :

Իդոր իր բանաստեղծութիւնները , և այն քանի մը պատմութիւնները (conte) զորս
ղեկական ու հրաշալի վիպոգութիւնով մը հիւսած է , գեղեցկութեան գոհարներ են ,
որոնցմէ անուշ հմայքներ ու թաղծոտ զգայութիւններ կը կաթկթին , իսկ գլխավորութեան
ներ ներարկելով մարդուն շիւղերուն , եթէ թափանցուի անոնց իմաստին , որ պարզ ու
անախտեղծ տողերուն տակ պահուած կը մնայ միշտ :

ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

ՎՍԵՄ. ՖՈՒԱՏ ՊԵՑ

Գոհութեամբ կը ծանուցանենք թէ Վեհ. Սուլթանը՝ գնահատելով Ներքին գործոց նախարարութեան խորհրդական Ֆուատ պէյի բարեոք պաշտօնավարութիւնը, բարեհաճեցաւ Ա. կարգի Օսմանիյէ պատուանշան շնորհել Ն. Վսեմութեան :

Վսեմ. Ֆուատ պէյ՝ ինչպէս մինչեւ ցարդ իր վարած բոլոր պաշտօններուն, նոյնպէս արդի կարեւոր պաշտօնին մէջ ցոյց կուտայ կատարեալ ձեռնհասութիւն եւ գնահատելի կարողութիւն : Կր շնորհաւորենք Ն. Վսեմութիւնը՝ Ա. կարգի Օսմանիյէ պատուանշանին արժանացած ըլլալուն համար, որ հաւատարմօք մըն է Կայսերական բարձր գնահատման :

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆԸ ՏԱՐՈՒՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բ.

Բայց մեր խաղաղութիւնները բնականօրէն շրջանակներու մէջ չառ անգամ անմիջական ծնունդներու շուրջը կը սահմանափակուին եւ մեր ուշադրութենէն կը վրիպին ոչ—անմիջական ծնունդներու նկարագիրները :

Պարկեշտ եւ պատուաւոր մեծ հայր մը կրնայ ունենալ իրեն նմանող զաւակ մը, բայց նաեւ թու մը որ ըլլայ խաղամուլ, գինեմուլ ու զեղի : Եթէ մեծ հայրը ողջ ըլլար, դիւրաւ պիտի որոշէր իր թոռանը մէջ բուն իր եղբորը կամ քրոջ նկարագիրը, այսինքն ոչ—անմիջական նախորդի մը նմանութիւնները :

Զգայատէր հայրը կրնայ զաւակ մը ունենալ որ բազմածնութեան հակում չունենայ, բայց աղջիկ թու մը առաջ գայ՝ որ չի գոհանայ ընկ բազմածնութեամբ, եւ ըկուտութեան մէջ իյնայ : Մեծ հօրը զգայատիրութիւնը այսպէս կերպաւորէ աղջիկ թոռանը լրբութիւնը : Իւրաքանչիւր անհատ ունի թաղուն մնացած առաւելութիւններ զորոյ յաճախ ինքը չգիտեր մինչեւ որ յանկարծ օր մը, տարիքին բերմամբ, արտայայ-

տուին նպաստաւոր միջավայրի մը անցողական կամ տեսողական ազդեցութենէն :

Բժշկութեան մէջ միայն՝ հիւանդութեանց ժառանգականութիւնը շատոնց ուշադրութիւն գրաւած էր : Բժիշկները գիտէին թէ երկարատեւ (chronique) հիւանդութեանց մեծ մասը կրնան ժառանգական ըլլալ, եւ ինչ որ աւելի է՝ յաճախ կարտայայտուին կեանքին միայն որոշեալ մէկ ժամանակամիջոցին, գործարանաւորութեան մէջ թաղուն մնալէ վերջը, ինչպէս օրինակի համար թօքային ծիրախար՝ որ կերեւայ պատանեկութեան տարիքին, Բժիշկները արդէն գիտէին բնասութեան եւ հոգեբանութեան համար չառ կարեւոր սա եղելութիւնը թէ՛ ողջութեան մէջ վաւսկոյած հիւանդութիւնները փոխանցելի են, եւ բաւական ընտալեցած էին առհաւութեան զարմանալի երեւոյթներուն՝ որոնցմով աղաք կը մօտենան մեծ հօրերնուն, հաւերնուն կամ կողմնական նախնիքներուն՝ հակումով, սովորութեամբ, նկարագրով, ախտական արտայայտութիւններով եւ ուրիշ մարմնական յատկութիւններով : Առհաւութեան զօրութիւնը միշտ մնայուն է՝ որով ամէն անհատ կը ճգնի վերադառնալու նախորդի մը նկարագրին որ իրմէ կը բաժնուի մէկ աստիճանէ աւելի տարբերութեամբ :

Ընկերային նկարագիրներու վրայ եղած գիտողութիւնները նուազ չահեկան եւ նուազ հրահանգիչ չեն : Ասոնց ուսումը այնքան անհրաժեշտ է վարչական մարդոց համար, որ քան անհատականինը՝ դաստիարակին կամ բժիշկին : Հոս՝ Տարուին կը ներկայանայ կրկին իր բամբակեղ բարեբարներէն մէկը մարդկութեան, ան եղաւ ամենազօրեղ աշխատատեղերէն մէկը՝ ընկերային յառաջագիմութեան : Իմաստասիրութիւնն ալ միտ ամբողջ գիտութիւններուն հետ, երախտապարտ մնաց այդ մեծ համաճարին առատ պարգեւներուն, եւ ինքնավստի հատուտեւ լով բնական գիտութիւններուն հետ՝ նոր ոյժ եւ կորով ստացաւ. նոր արիւն մտաւ երակներուն մէջ, վերականգնեցաւ առողջ եւ կայտաւ, թօթափեց մաշած ձորձերը եւ զգեցաւ արժանավայել կերպարանք :

Բայց դժբաղդաբար՝ երբ դեռ «հմուտ միջավայրներու» մէջ մէկը կեցող վճռելու թէ «այդ բան հակառակ է ջրանաքանութեան» աշխարհ պարտի երկիւղածութեամբ լսել եւ ընդգիմաստ մը՝ այսպիսի հանդի սառոր առթիւներու մէջ՝ ազէտ, չար, նախանձոտ եւ ամէն ինչ է, կը բաւէ որ ածականները չի պակսին առձեռն ձեւարանին մէջ։ Յառաջգրութեան ետեւէն արձակուած այսպիսի աղաղակներ լաւագոյն կապացուցանեն թէ կառքը կեցած չէ՝ այլ կընթանայ, թէ ամէն ուղի, ամէն ստուն, ամէն հասարակութիւն չունի աւելի ազդու միջոց ինքնաձանաչութեան, չունի ուրիշ աւելի զօրաւոր միջոց ինքնագարգացման, Տարուինական տեսութեամբ վերանորոգուած իմաստասիրութենէն զատ։

Ինչպէս անհատ մը գիտէ իր ժառանգած արտերը եւ յատկութիւնները, այսպէս եւ հասարակութիւնը պարտի ծանօթանալ իր ընդհանուր նկարագրին՝ որ դարերու մէջէն անցուց գինքը արդիւնաւոր եւ անբեր վիճակներէ։ Հասարակութիւններն ալ ունին բնազդ, երեսակայութիւն, զգացում, եւ աղջութիւն՝ զորս հարկ է քննել, գննել, հոշակել, անոնց վրայ միշտ խօսիլ, բաւ է որ խօսակցութիւնը մեթոտաւոր բլրայ, եւ հիմնուած՝ դէպքերու, իրողութիւններու գիտական քննութեան վրայ։

Առանց այս մեթոտաւոր իմաստասիրութեան՝ անհատ մը պիտի նմանէր Մօսիէօ Բուառիէի փեսային որ «այսօր ընել կուզէ ինչ որ ըրտա երէկ, եւ վաղը պիտի ընէ այս օրուան բրածը»։ Ի՞նչ մտահար օրինակներ կրնային առաջ գալ atavismeի տեսակէտով ուսումնասիրուած բնկերային բարքերէն, որոնց համագումարը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ իւրաքանչիւրին նոյնասեռ եւ նոյնատեսակ բարքերուն յաւելումը իրարու վրայ։

Աստղալիոյ մէջ՝ բնիկ մանուկներ որոնք կաթի տարիքին մէջ հեռու երկիր տարուեցան, դպրոցներու մէջ կրթուեցան, հաշիւի եւ լեզուներու ուսմամբ ճոխացան, այս մանուկները՝ յանկարծ՝ չափահասութեան տարիքին իրենց երկիրը կը դառնան հոն ապրելու, մերկ եւ բոկոտն, իրենց ընկերներուն հետ,

թափառական շրջելու եւ հում մոլէզներու տեղու համար։ Նախնական բնագոյր՝ զոր փառձ տեղ մարդիկ ջանացած էին ծածկելու փայլուն ներկի մը տակ, ժայթքեցաւ։

Ֆիլիբրին կղզիներուն մէջ՝ երեք տարեկան խափշիկ մը Ամերիկացիի մը ձեռքը կիյնայ՝ երկրին ներսերը քննութեան միջոցին։ Նիւ-Եօրք, Բարիզ, Լօնտրա կը տարուի, կրկայ gentleman մը, կը խօսի անգղիերէն, գաղղիերէն, սպանիօլերէն, կը հագնի փայլուն նուրբ կօշիկներ։ Մանկա վերադարձած օրը՝ այս էակը կանհետանայ, գերմանացի բնապատում մը քանի մը տարի վերջը կը գանէ զայն՝ լերան խափշիկներուն մէջ։

Ասոնք օրինակներ են ժառանգական եւ փոխանցուած նկարագրին յամառութեանը։ Այս յամառութեամբ նաեւ կը մեկնուին ամէն խաջնդոտները որոնք՝ այս ինչ քաղաքակրթութեան, այն ինչ մտային կամ բարոյական սովորութիւններու խումբի մը՝ տարբեր կամ վայրի արմատի մը վրայ պատուաստուելուն արգելք կ'ըլլան։ Ձինացի երիտասարդներ՝ փոքր տարիքէն որդեգրուած Միսիօնարներու ընկերութենէն, Եւրոպայի մէջ կը կրթուին, եւ քրիստոնէական կրօնքը ծաւալելու մեծ հաստատամտութեամբ Ձիւնաստան կը վերադառնան։ — «Հազիւ ոտք «կը կտրեն իրենց հողին վրայ» ցեղային ոգին «կրկին կը յափշտակէ զիրենք, կը մոռնան «խոստումներն, կը կորսնցնեն քրիստոնէական հաւատքներն։ Մարդ պիտի ըսէր թէ երբեք «Ձինաստանէն հեռացած չըլլային»։

Բնական ընտրողութիւնը (selection naturelle) հաւասարապէս կը գործէ էակներու՝ ինչպէս եւ հասարակութիւններու վրայ։ Ամէն հասարակութիւն զայն կը գործադրէ ի նպատակ իրեն, եւ չխառնուիր այն էակներուն հետ որոնց նկարագիրը համաձայն չէ իրենին։ Կրնայ իւր ճշմարիտ ընդունուել թէ՛ երբ հասարակութիւն մը իր նկարագրին մէջ կը թողուի՝ առանց տարբեր ազդեցութեան, առկային նկարագիրը խորունկ տպաւորուելու կը ձգտի։

Ոչ նուազ հետաքրքրական ուրիշ հետեւողներ զօրեղ ըյտ մը կ'արձակեն մարդկային զարգացման պատմութեանը վրայ, ու

րովհետեւ ժառանգականութիւնը կը փոխանցէ ոչ միայն մարմնոյ կամ մտքի նախնական հիւթերը, այլ նաեւ յետագայ ստացուածքները: Այսինքն բնածին յատկութիւններէ կամ թերութիւններէ զատ՝ կը փոխանցուին նաեւ վերջէն ստացուածները, ապրած ժամանակ առնուածները՝ ըլլայ գիտմամբ կամ կրթութեամբ, ըլլայ պատահմամբ կամ բաղդով:

Եթէ այսօր Եւրոպացիի մը տղան կը ծնի քաղցրարարոյ եւ առաջին օրէն քաղաքակրթութեամբ, եւ չերթար չի փախչիր անտառներու մէջ՝ անդիմադրելի զօրութենէ մը մղուած՝ ինչպէս Ֆիլիքսին խափշիկը, պատճառը այն է որ՝ մտացի (raisonnable) եւ ընկերային սովորութիւնները որոնք կուտակուեցան՝ անզգաւի յառաջագիմութեամբ մը՝ նախորդ սերունդներէն եւ մթերուեցան գործարանաւորութեանց մէջ, այսօր կատարելապէս բնածին դարձան յաջորդ սերունդներուն մէջ: Այսպէս ահա՝ «կը պատահի որ՝ վայրենի էակներէ, «մատերնուն թիւը համբելու անկարող ան-«հասներէ, լեզու մը խօսող մարդերէ — ու «բուն մէջ բայէ ու գոյականէ զատ ուրիշ «բան չկայ — վերջապէս օր մը մէջ տեղ ելան «մեր Նիւթընները եւ մեր Շէքսպիրները»:

Այսպէս՝ կեանք մը որ խելքով կը կըրթուի եւ առաքինութեամբ կը վարուի՝ փոքր յաւելմամբ մը կաճեցնէ ապագայ մարդկութեան բարի ընազդները եւ գեղեցիկ ձիրքերը:

Հասեալաբար դժուար գործ է սնդեղ — եւ ասոր համար արտասովոր յանգգնութիւն պէտք պիտի ըլլար թէ տեսութիւն մը, թէ Տարուինական տեսութիւնը որ այսպիսի բարձր եզրակացութիւններու կառաջնորդէ, անբարոյական նկատուէր, անբարոյական հռչակուէր: Սակայն գտնուեցան այսպէս պնդողներ, կամ գէթ անկէ վստահալ կեղծեցին:

Թ. Ռիպօի երկասիրութեանը վրայ սքանչացող երեւելի հրապարակագիր մըն է որ կը գրէ սապէս.

— «Պ. Ռիպօ չունեցաւ այդ վախը եւ «ասի պատիւ մըն է արդի իմաստասէրներուն համար: Պ. Ռիպօ վստահեցաւ գի-

«տութեան, եւ գիտութիւնն ալ միայն ճշգրտութիւնը փնտռելով՝ կը յանգի բարոյ-«յականութեան:»

Եթէ մեր «հմուտ միջավայրները» դեռ բաղդէին, պէտք պիտի ըլլար այն ատեն վճռել թէ անոնց «հմտութիւնը» անպատճառ կը տարբերի մեր «գիտութիւն» անուանածէն:

Գ. ՄԱՆԿԱՍ

ՁՄԵՌ ԳԻՇԵՐ

Ձրմեռ գիշեր. լոյսն է մաքած, չորագին մութ, Փողոցին մէջ կը նիւթէ ձիւնն հեռօքէն. Տաքսամ իղծեր հոգւոյս խորէն գիւ կ'օրրեն. Ոհ, ի՜նչ անուշ կ'անցնին ժամերն, ու ի՜նչ շուտ:

Ձիւնին լնուշ ներմակութիւնն անբաւար, Հոգիիս մէջ կը քափանցէ ուղղակի. Հոգիս՝ որ կեանք մը կ'երագէ հեռօքէն. Խորհուրդներու մէջ կը քաղուի անբարբառ:

Ի՜նչ հեռանցներ պահած եմ գոգդ, ո՛վ գիշեր, Անոնց համար որոնք մեծիկ կը խոկան. Ու մութիդ մէջ ի՜նչ հրապոյրներ քաղուած կան Ձոր դեռ փչեր ըզգացած եմ, շա՛տ փչեր:

Անկողնիս մէջ փռուած կես բուն, կես արթուն, Ես կը դիտեմ պատին վրայ ջերմոցին Արձակած լոյսն ու խօլ շրջապատ իր բոցին. Ձմեռ գիշեր. ի՜նչ հեռանցներ ունիս դուն:

Այլ անձկանով ես կը փնտռեմ վայրապար իմ մանկութեան օրերն, երբ բա՛մբ կը հնչեր Եկեղեցւոյն զանգակն ամեն Ծրնունդ-գիշեր. Եւ երբ մայրիկն ալ սեզ լուսիկ ձայն կուտար:

Սենեակին մէջ ուր սուներներ կը ծրփան, Վառարանին օրրոյ շրջակն է բռներ, Իբրեւ նըւագ մը դաւնահունչ, քննաբեր. . . Երագանքի մէջ կը մոռնամ ամեն բան:

1901 Դեկտ. 12

ՎԱՐԳՎԷՍ

Մ Ե Ծ ՝ Ա Յ Ո ՛ Ն

(ՆՈՐԱՎԷՊ)

Երբոր ըսեմ թէ, Արաքսի էր մէկուն ա-
նունը, եւ միւսինը Լեւոն, երկուքն ալ հա-
զիւ քսան-քսաներկու տարեկան եւ դրացի
իրարու, ա՛լ պէտք չի մնար աւելցնելու թէ
կը սիրէին զիրար եւ . . . երկու տարիէ
ի վեր :

Հակառակ իրենց նիւթական նեղ կացու-
թեան, երկուքն ալ քիչ շատ դպրոցի երես
տեսած, — ուր յաջողակներ էին միշտ, ամէն
աղքատիկներու պէս, շատ բնական պատ-
ճառով մը, — ու խելահաս տղաքներ էին,
երբ իրար ճանչցան, իրենց՝ իրար սիրելու
թուականէն քիչ մը առաջ : Ընտանեկան հա-
մակերպոյ՝ ու հանդարտարարոյ բնութեան մը
կը լծորդէին հիմա, կեանքի ասողջ ըմբռնու-
մի մը հետ, սէրը՝ բոլոր աղուսը ու մեծցնող
այն բաներուն՝ սրտնք Գեղարուեստի ու Գի-
տութեան դաստիարակութիւններուն մէջ, զար-
գացած հոգիներու նախաաարբերը կը թուին
ըլլալ :

Արաքսի, տունին աշխատութիւններէն,
մօրը դուրսի կարերուն օգնելներէն զատ,
մանրանկարիչ ալ էր, որուն համար ատենով
իր դասատունը ըսած էր թէ «ապագայ ունի» :
Բայց շատոնց դպրած էր դասեր առնելէ եւ
հիմա ինքնիրենը կ'աշխատէր, արուեստագէտ
մը ըլլալու իրեն համար անիրականալի երա-
զէն աւելի, արուեստ մը գիտցողի ներքին
պէտքէն մըլուած եւ աղուսը բաներէն զգա-
լուած բացառիկ հաճոյքին համար : Լեւոն,
ապագային համար, եթէ կարողութիւն ու-
նենար, խոտացէր էր օգնել իրեն ամէն կեր-
պով, որ կարող ըլլար կատարելագործելու իր
ձեռարուեստը :

— Արգիւղ մը պիտի բնեմ քեզի, կըսէր :
Պօսքս՝ խօսք : Գոհ կըլլա՞ս :

— Երբոր դուն ալ Գիտուն մը ըլլաս, պա-
տասխանեց այս անգամ. ջանալով խուսա-
փիլ, այս վերջին հարցումին դէմ առ դէմ
պատասխան մը տալէ թեթեւօրէն կարմրած,
ժպտուն ու աչքերը վար յառած :

Լեւոն ա՛լ բժշկական վարժարան սկսած
էր յաճախել հիմա, երկարագական վարժա-
րանէն ելելուն պէս, եւ առջի տարուան
բուն, յարատեւ աշխատութենէն ու ձեռք
բերած լեցուն յաջողութենէն, գոռար չէր
գուշակելը որ, օր մը չէ օր մը պիտի իրա-
կանանար Արաքսիին մաղթանքը, իր սիրա-
կանին ապագային մասին :

— Մեր անձերուն վրայ, մեր էութիւննե-
րէն զատ, Գեղարուեստը ու Գիտութիւնն են
որ իրար կը սիրեն, իրարու կը փարին ու
իրարու պիտի միանան, այդպէսով ամէնէն
զմայելի ու տեւական միութիւնը կազմելով,
իմ գիտցած բոլոր միութիւններուս մէջ, կըսէր
Լեւոն, իր երիտասարդի վառվառնութիւնովը
ու ճախրող երեւակայութիւնովը, անակնկա-
լօրէն հարուստ նմանութիւններ դարբնելով
ու անոնց վսեմ՝ նշանադիրներուն տակ հա-
զիւ միամտօրէն կրնալով սքօղել բուն այն
տարփանքը՝ զոր ուղղակի Արաքսի թովող
էութենէն կը քաղէր :

— Պայմանով որ, այդ երկուքին վրայ,
կրօնքը սաւառնի, կը պատասխանէր Արաք-
սի, կանացի փափկանուշ ու հաւատով հոգե-
կանութիւնով մը, ուզելով հակակշռել Լեւո-
նին խնդ ձգտումները, դէպի սանձարձակ
ու խիստ բանաձեւերը Գիտութեան :

Իրենց առաջին անհանգիստ իրար նայել-
ներէն, դողոյ ու յանդգնող ժպիտներէն ու
առաջին թոթովանքէն ետքը, իրենց առա-
ջին պաղտուութին, պարտէզին տերեւախիտ
մէկ ծալը, երբ առանց գիտնալու, ըսեր
էին, բարձունքէ մը մեզմ, մեղմօրէն վար
սահելու պէս :

— Կը սիրե՞ս . . .

— Այո, դո՞ւն . . .

— Օ՛հ, միշտ,

Լեւոն յանկարծ պէտքը զգացեր էր հար-
ցնելու .

— Գոհ ես, Արաքսի . . .

— Շատ ազնիւ ես, Լեւոն, պատասխա-
ներ էր, տեսակ մը շնորհակալութեան զգա-
ցում գնելով երեք այդ բառերուն տակ, եւ
զնահատելով անոր ցոյց տուած հոգածու-
թիւնը իր անձին նկատմամբ, չուզելով սա-

կայն ուղղակի պատասխան մը տալ :

Երկուքն ալ, համեմատութիւն ու անշուշտ, իրենց գործերուն պարսպելով, եւ պարտապահունին, իրարու մօտ, իրարմով զբաղելով կ'անցունէին : Բնականաբար իրենց սպառնալիքներին էր որ կը վերկաշուէին այս չեմ գիտեր քանի՜ հարիւրերորդ անգամը ըլլալով : Արաքսի իր նկարիչի երեւակայութիւնովը, հեզիկ անկրններ, երջանկութեան խորհրդի կը ստեղծէր, եւ Լեւոնին կրակոտ ու սիրուածող բաւերով անգուսպ նկարագրութիւնները՝ իրենց ապագայ կենակցութեանը մասին, կուգային հրաշքոտ հանգամանք մը տալ քիչ մը չափազանց հովուերգական այդ պատկերներուն :

Ինք թիչկի մը պիտի ըլլար, դիրք պիտի ունենար եւ Արաքսի, ա՛լ պէտք պիտի չունենար դուրսի կարերով յոգնելու, ժամանակ վատնելու : Ոչ իսկ իր տունին աշխատութիւններովը պիտի զբաղէր, որուն դէմ կը թողքէր խստիւ Արաքսի, իր տունիկին վրայ փութկոտ հոգածութիւնով մը, եւ տունին պէտքերուն աշխատելու սերնդական սովորութեանէ մը մղուած :

Եւ երբ այդ ծրագիրներուն իրր հիմնաքար, իր առջի տարուան անդրանիկ յաջողութեան, դասարանին մէջ անմրցակից մըրցանակ առած, դրացիին տունը գնաց, երկու համայնի մէջ հարցնելով իր սիրականին .

— Դո՛հ ես, Արաքսի . . .

— Շա՛տ ապրիս, ըսաւ անոր : Այս քու յաջողութիւնդ այնչափ ինծի է որչափ քեզի, այնչափ մեր գալիք երջանկութեանն է, որչափ՝ մեզի :

Հինգ տարի, ջանքոտ ու տոկուն աշխատութեանէ մը ու սիրտ հատնումով սպասուքներէ ետքը, երբ Տօքթօր կելլար, բարձրագոյն գնահատումներով ու սրտապնդող շնորհաւորութիւններով, դեռ նոր հրատարակուած էր օրէնքին այն տրամադրութիւնը, որուն բերումովը՝ բժշկական վարժարանի Պօլսեցի աշակերտներն ալ, իրենց գաւառացի եղբայրներուն պէս, չըջնաւարտ ըլլալէ ետքը, պարտաւոր էին, իրենց ուսանողութեան տարինե-

րուն թիւին չափ, — հինգ տարի — ծառայել հանրային պաշտօնի մը մէջ եւ կամ այդ հինգ ձրի տարիներուն զպրոցական ծախքին փոխարժէքը հատուցանել վարժարանին վարչութեան, — երկու հարիւր լիրա :

Լեւոն հինգ փարա չունէր : Նայն իսկ վերջին տարին ունիկ ու նանիկ պարտքերով հազիւ կրցեր էր ծարը ծարին բերել, յուսալով՝ բժիշկ ըլլալուն պէս, կարենալ գանձաբէլ : Հեռու տեղ մը վիճակեցաւ իրեն երթալ :

Եւ երբ մնաստարովին իրիկունը, երկու արցունքի մէջ, հասկցնելով թէ իրեն համար կընէր այդ զոհողութիւնը, ըսաւ Արաքսին .

— Երջանի՞ք ես . . .

— Դուն քաջ տղայ մըն ես, Լեւոն, եւ այդ զոհողութիւնդ անփոխարինելի, անմուռանալի պիտի մնայ ինծի համար : Բայց որչափ ալ մեծ ըլլայ զոհողութիւնդ, գիտցիր որ, հեռու տեղ մը երթալու համար ինչ բաժնուելու վայրկեանդ, երջանիկ պահ մը չի կրնար ըլլալ ինծի համար : Երթա՛ս բարով կը սպասեմ :

Տօքթօր Լեւոն, գաւառային այդ մեծ ու հեռուոր քաղաքին մէջ, հիմա անուն մը շահեր էր եւ հեռու չէր դիրքի մըն ալ տէր ըլլալէ : Բժիշկի պակասութիւնն ունեցող այդ ընդարձակ բնակութեան մէջ, հիմա այլապէս օգտակար ու սիրելի դարձեր էր, ժողովուրդին մէջը, թաղապետական բժիշկի իր պաշտօնին մէջը : Ամէն բանի կը հասնէր : Իր առաջին մէկ քանի բժշկութիւնները, բացարձակ նորութիւն մը ադ տեղուանքին համար, տեւահան ու հաստատուն յաջողութիւն մը ապահովեր էին իրեն : Զրինները աղօթքով կը վարժարարէին գինքր : Իր ամուսնականն զատ, դուրսէն շահած դրամներովը եւ ծայրայեղ խնայասիրութեան մը շնորհիւ, կը սկսէր դրամի տէր ըլլալ : Երեք տարի էր որ հոն էր : Արդէն իսկ երկու հարիւր ոսկի ունէր : Երկու տարիէն երբոր իր պարտքի չըջանը լրացուցած վերագտնար, Արաքսին քովը, աղուոր գուժար մըն ալ պիտի ունենար անոր երջանկութեանը ու գլխահանգստին նուիրելու :

Բայց իր հաւատարիմ ու անարատ կեն-
ցաղին մէջ, իր երթաւորադրի գոռ կիրքերը
թունդ կելլային, գեռ երկու տարի սպասե-
լու հեռաւոր հաւանականութեան հանդէպ,
մանաւանդ որ Արաքսին, հետզհետէ ան-
համբեր, կարօտով ու սիրտ հատնուժով լե-
ցուն նամակները կուգային կրակ մը դնել
իր սիրտին մէջ, էն ցաւած տեղին վրայ :
Եւ երբ օր մը, Արաքսին քիչ մը ահար բլ-
լալուն նամակը առաւ, որուն մանրամաս-
նութիւններուն մէջը չուտով ճանչցաւ, իր
բժիշկի սուր հոտառութիւնովը, կարօտին ու
վիշտին բաժինը, անմիջապէս հրաժարեցաւ
իր պաշտօնէն, վճարեց հատուցումին ամ-
բողջական գումարը, դպրոցական տարինե-
րուն իբր փոխարժէք, Եւ երբ հասաւ Արաք-
սին քովը, չկրցաւ չի հարցնել նորէն.

— Երջանի՞կ ես . . .

— Եթէ օրինական երկու տարին ալ սպա-
սէիր եւ չի գայիր, ապահով եղիր որ, մե-
ռելս պիտի գտնայիր, ըսաւ ան : Նիհարած
դէմքը ծածկելով, արցունքներէն թրջած ձեռ-
քերուն մէջը :

Եւ երբ քիչ օրէն, պսպղուն ու ճաճան-
չեզ խորանին առջեւ, վարր, ձեռք ձեռքի
բռնած, գլուխին՝ Սէրը ու Անձնութեան
թիւը խորհրդանշանով խաչին տակը վայրա-
հակ, իրարու կը միացնէին մեղմօրէն, Լեռ-
նին ներսէն եկաւ, գէթ այս վերջին անգամը
ըլլալով, հարցնել Արաքսին . . .

— Երջանի՞կ ես . . . Արաքսիս . . .

Ճիշդ հանդիսաւոր այն պահուն երբ զգես-
տաւորուած, սպիտակափառ մօրուօք, քահա-
նան կը հարցնէր իր խոժոռ ձայնովը .

— Տէ՞ր ես . . .

— Այո՛, ըսաւ մէկուն Արաքսի

— Այո՛, ըսաւ միւսին :

. . . Եւ այդ երկուքին շփոթութեանը
մէջ, կտրելի չեղաւ հոսինալ թէ, ո՞րն էր
«Մեծ Այո»ն :

Օ. ԶԻՖԹԷ ՍԱՐԱՑ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կայս. Իրաւե մը ասկէ առաջ հրամայած
էր Ազգ. Որրանոցի շինութեան յարմար գե-
տին մը փնտռել Սկիւտարի կողմերը եւ թա-
ղապետութեան կողմէ հարկ եղած քննու-
թիւնը կատարուելով արդիւնքը հաղորդուած
էր Կայս. Պալատ : Թուրք թերթերը կը գրեն
թէ Կայս. Իրատէ մը հրամայած է այս անգամ
որրանոցը շինել հանգուցեալ Սարգիս՝ պէյի
մահաւոր մահիւր մնացած Գալֆաի Պաղը
կոչուած տեղւոյն վրայ :

Խառն Ժողովոյ վերջին նիստին մէջ յա-
րարեական խնդիրներու մասին տեղի ունե-
ցած խորհրդակցութեանց համեմատ, Ս.
Պատրիարքը երեքշաբթի Բ. Դուռը երթա-
լով այցելութիւն տուա Մեծ-Եպարքոս Բարձր.
Սահա փառայի :

Պատ. Փոխանորդ Սրբազանը շորեքշաբ-
թի Երուսաղեմ տարեգլխին ատթիւ, շնոր-
հաւորական այցելութիւն տուա Անգլիոյ,
Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Աւստրիոյ եւ Իտա-
լիոյ դեսպաններուն եւ Պապական նուիրակ
Տ. Պոնէթթիի :

Սամսոնի նորընտիր առաջնորդ Տ. Յակոբ
Եպիսկ. Աշոտ մօտակայ աւագ տօներուն իր
պաշտօնատեղին գանուելու համար յառաջի-
կայ երկուշաբթի կը մեկնի Պոլսէն :

Իւնիօն Ապահովագրական Ընկերութեան
Արեւելքի ճիւղին Ընդհ. Տնօրէն Սիւսե Յ.Փ.
Դայսէրլեան, որ մէկ ամսէ ի վեր Բարիզ կը
գտնուէր, երեքշաբթի օրը մայրաքաղաքս
վերադարձաւ Արեւելեան ձեպընթաց կառա-
խումբով :

Ռոսոսքոյի ազգայինները, նախաձեռնու-
թեամբ վիճակին Առաջնորդ Ասլանեան
Սրբազանի, հանգանակութիւն մը սկսած են
ի նպատակ Կարնոյ երկրաշարժէն արկածեալ-
ներուն : Հանգանակիչ մասնախումբին հա-
սած նպաստներուն մէջ կայ նաեւ 45 դրը. ի
գումար մը, զոր տեղւոյն Հայկեան վարժա-
րանին աշակերտները հաւաքած են իրենց
միջեւ, Տնօրէնին հրաւերին վրայ :

ՀՐԱՅԱՆԳ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԳԱԽԱՌԱԿԱՆ ԱԶԳ. ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑՆԵՐՈՒ (*)

Կ Ա Ջ Մ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Յօդուած 4. — Գաւառական առժամանակեայ սրբանոցներու տեւողութեան պայմանաժամին լրանալովը՝ տակաւին անշաղկաւաս գտնուող որք եւ կարօտ մանուկները իսպառ անխնամ չթողլու համար, Ազգ. Պատրիարքարանի կողմէ առաջնորդական գլխաւոր կեդրոններու մէջ՝ ուր որ յարմար դատուի, երկու սեռի տղոց համար՝ ուրոյն արհեստանոցներ պիտի հաստատուին :

Յօդուած 2. — Այս արհեստանոցներու ընդհանուր հասոյթներն են. — 1. Կայսերական կառավարութեան կողմէ կարօտ մանկանց համար զանազան առիթներով շնորհուած նպաստք : — 2. Բարեւոյթ ազգայնոց կողմէ տրուած տարեկան այն կամաւոր նուէրը, զոր Սրբազան Պատրիարքը ամէն տարի Ս. Ծննդեան տօնին առթիւ կը ստանայ ուղղակի՝ մասնաւոր կերպերով դիմելով անոնց : — 3. Բարեբարներու նուիրած եւ սահմանած գումարները՝ սրբերը որ եւ է կերպով հոգաւոր համար : — 4. Կտակաւ թողուած ու այլ եւ այլ միջոցներով ստացուած պատահական նուէրներ : — 5. Գաւառական ազգային վարչութեանց եւ Թաղական խորհրդոց կողմէ հայթայթուած նպաստներ : — 6. Վանքերու տրամադրելի հասոյթներ եւ մասնաւոր սանատէրերու նպաստն, արհեստանոցներու յատուկ : — 7. Եւ վերջապէս արհեստանոցներու արտադրած վաճառքներու զուտ շահը :

Յօդուած 3. — Արհեստանոցներու հասոյթներն կ'ամփոփուին ու կը պահուին Պատրիարքարանի Նպաստից Սնտուկին մէջ, որ կը գտնուի արդէն Ս. Պատրիարքին պահպանութեան ներքեւ :

(*) Ծ. Խ. — Այսօրուան խմբագրականը գրուելէն ետքը, որուն մէջ ընդհանուր կերպով խօսուած է այս Հրահանգին վրայ, հարկ դառնցինք ամբողջութեամբ հրատարակել նաեւ Հրահանգը որ հաղորդուած է մեզ Ազգ. Պատրիարքարանի կողմէ եւ որ Մասիսի գաւառային ընթերցողներուն համար իր շահեկանութիւնը ու օգտակարութիւնը կրնայ ունենալ :

Յօդուած 4. — Արհեստանոցք կը հաստատուին այն ժամանակ երբ արամադրելի բաւականաչափ հասոյթներ գոյանան, կամ բարերար մը մասնաւոր կարգադրութեամբ կամ առաջնորդական վիճակ մը տեղական միջոցներով ստանձնէ հոգալ ծախքը, առանց պարտք ծանրաբեռնելու Առաջնորդարանին վրայ :

Յօդուած 5. — Այս արհեստանոցներու կազմութեան նպատակն է մասնաւորապէս՝ որք եւ անտէրունչ մանուկները խնամարկել, եւ ընդհանրապէս՝ թէ այս կարգի պատասպարեալներու եւ թէ ուրիշ գաւառացի տղայոց ըստ տեղւոյն օգտակար արհեստներ եւ հուղագործական կարեւոր գիտելիքներ սովորեցնել եւ միջոց ընձեռել անոնց որ անձնական աշխատութեամբ հոգան իրենց ապրուստն, եւ ըլլան բարի եւ օգտակար անդամներ Պետութեան եւ ազգին :

Յօդուած 6. — Որք եւ անտէրունչ տղաքներէն որոշեալ թուով մաս մը գիշերօթիկ կ'ընդունուի, որու $\frac{3}{4}$ ը կ'աւելուի վիճակին թեմերէն եւ $\frac{1}{4}$ ը ըստ կարգադրութեան Պատրիարքարանի՝ ուրիշ կարօտեալ վայրերէն. իսկ ցերեկեայ կ'ընդունուին այն տղաքներն, որք արհեստանոցի քաղաքին մէջ բնակուած թիւն ունին :

Եթէ փակուած որանոցներէ ելնող տղոց մէջ կան այնպիսիք, որ տակաւին կը կարօտին պաշտպանութեան եւ որ եւ է արհեստ չեն կրցած սովորիլ, կը գետեզուին Պատրիարքարանի որոշմամբ՝ յարմար արհեստանոցներու մէջ :

Յօդուած 7. — Արհեստանոցք կը հաստատուին յարմար վայրերու ու շէնքերու մէջ, եւ որչափ հնար է Եկեղեցիին մօտ :

Յօդուած 8. — Գիշերօթիկ տղաք որոշեալ ժամանակներու մէջ կ'երթան տեղւոյն ազգային դպրոցը, նախնական ուսումն ընդունելու, եւ մնացեալ ժամանակներ կաշխատին արհեստանոցին մէջ :

Մ Ս Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ն

Յօդուած 9. — Գաւառական արհեստանոցք կը մատակարարուին յատուկ հոգաբար-

ծութեանց ձեռք , որք վիճակին առաջնորդին կամ տեղապահին նախագահութեան ներքեւ կը բաղկանան հինգ անդամէ , որոց մին քահանայ պէտք է լինի , իսկ անդամոց երկուքը քահանայ կը լինին , երբ աղջկանց յատուկ է արհեստանոցն :

Հոգաբարձութեանց անդամք պիտի լինին իրենց ուղղութեամբ եւ պատուաւորութեամբ ծանօթ անձեր , ըստ բաւականին բարեկեցիկ վիճակի մէջ , եւ զատապարտութեան ներքեւ չլինեալ :

Յօդուած 10. — Հոգաբարձութիւնք կ'ընտրուին Պատրիարքարանէն՝ ընտրելեաց երկու պատիկ ցանկի մը վրայ , զոր Առաջնորդն յայտարարով մը կը ներկայացնէ , Գաւառական վարչութեանց հետ համախորհուրդ , աւարով կարեւոր ծանօթութիւններն ընտրելեաց նշկատմամբ : Սակայն Պատրիարքարանն կ'ընայ նոյն ցանկէն դուրս՝ անձեր ալ ընտրել :

Յօդուած 11. — Հոգաբարձութիւնք կը պարտաւորին մատակարարել արհեստանոցն որոշեալ ելմացոյցին համաձայն , առանց բնաւ բաց կամ պարտք թողլու , հայրարար խնամել տղաքն , վարել արհեստանոցի գործառնութիւններն , ընտրել որբերն ու արհեստանոցի աշակերտող տղաքները . որոշել պաշտօնեաներն ու արհեստի վարպետներն եւ հսկել անոնց ընթացքին վրայ :

Յօդուած 12. — Արհեստանոցի պաշտօնակալաց ընտրութիւնն հոգաբարձութեան կողմէ կը տեղեկագրուի Ազգ. Պատրիարքարանի , նոյն պաշտօնակալք չեն կարող միջամուխ լինել տեղական ազգային գործերու եւ Պատրիարքարանի որոշմամբ կը դադրին անմիջապէս պաշտօնէ , երբ տեղի տան որ եւ է գայթակղութեան ու վէճի :

Յօդուած 13. — Հոգաբարձութիւնք աւան տարեգլուխ կ'ուղարկեն ի Պատրիարքարան նոյն տարւոյ հաշուեցոյցն ու յաջորդին ելմացոյցն՝ յատուկ տեղեկագրով մը , որով պէտք է պարզուի հաստատութեան ընդհանուր վիճակը , եւ ձեռք բերուած արդիւնքը :

Յօդուած 14. — Հաստատութեան բոլոր ծախքերը տեղի կ'ունենան Հոգաբարձութեան որոշմամբ եւ նախագահին հրամանաւ : Հոգաբարձութեան անդամք չեն կրնար այս

հարտատութեանց հետ իրենց անձնականին համար առեւտուրի յարաբերութիւն ստեղծել ուղղակի եւ անուղղակի միջոցներով , նոյնպէս չեն կարող թոշակաւոր պաշտօն վարել հաստատութեան մէջ :

Յօդուած 15. — Հոգաբարձութիւնք ուղղակի կը թղթակցին Պատրիարքարանի հետ , եւ իրենց գրութիւնք նախագահին եւ բոլոր անդամոց ստորագրութիւնը պէտք է կրեն : Նախագահը կը պարտաւորի իրեն զրկուած գրութիւն , դրամ եւ այլ ինչ անմիջապէս հաղորդել Հոգաբարձութեան :

Յօդուած 16. — Հոգաբարձութեանց անդամք ոչ առանձինն եւ ոչ ալ առանց նախագահի չեն կարող գործեր տնօրինել կամ հրահանգներ տալ հաստատութեան պաշտօնէից . այլ կը պարտաւորին խորհրդակցութեամբ տալ որոշումներն , արձանագրելով տոննագրութեանց մէջ , եւ նախագահին միջոցաւ գործադրութեան դնել :

Յօդուած 17. — Հոգաբարձութեանց պաշտօնն երկու տարի կը տեւէ : Պատրիարքարանն իրեն կը վերապահէ վերահաստատել զանոնք , երբ յարմար դառնայ :

Յօդուած 18. — Հոգաբարձութիւնն կամ անդամներէն ոք երբ թերանայ իր պաշտօնին մէջ եւ զեղծումներ գործէ , Պատրիարքարանը իրողութիւնը ստուգելէ ետքը՝ կը դադրեցնէ զայն պաշտօնէ :

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Յօդուած 19. — Արհեստանոցներու մէջ յատուկ սենեակներ պիտի յատկանան , իրենց կարեւոր կազմածքով , ուր աղայք՝ գիշերօթիկ եւ ցերեկեայ՝ որոշեալ ժամերու մէջ պիտի պարապին արհեստ սորվելու , մասնագէտ վարպետներու միջոցաւ :

Յօդուած 20. — Արհեստներու տեսակն եւ որքանութիւնը հոգաբարձութիւնը կը սահմանէ ձեռնհաս անձերու հետ խորհրդակցելով , եւ Պատրիարքարանի որոշման ենթարկելէ ետքը՝ կ'սկսի գործադրութիւնն : Հոգաբարձութիւնք կը պարտաւորին նիւթական միջոցներու ներած չափով ընտրել այնպիսի արհեստներ , որոց արտադրութիւնք ոչ միայն տեղական սպառմանց յատուկ լինին

այլ եւ ուրիշ տեղեր արտածուելով՝ կարեւորանալ զարիւր մը դառնալ ժողովրդեան :

Յօդուած 21. — Պատրիարքարանին կը սահմանէ՝ Հոգարարձութեանց յայտագրին վրայ՝ արհեստական ճիւղին նիւթական պիտոյից համար յատուկ գրամագլուխ մը : Այս գրամագլուխը անկորուստ պէտք է պահուի, իսկ արտադրութեանց վաճառումէն գոյացած շահուն կէտը կը կցուի գրամագլխին եւ միւս կէտը կը պահուի, մէկ մէկ նպաստ տրուելու համար արհեստաւոր կարօտ տղոց՝ իրենց արհեստին վերաբերող գործիքն գնելու համար, երբ արհեստն աւարտելով գործելու կելլեն :

Յօդուած 22. — Հոգարարձութիւնք կը պարտաւորին արհեստանոցներու նիւթական պիտոյից համար զատ հաշիւ բռնել Պատրիարքարանի կողմէ ցոյց արուած դրութեամբ ու ամէն երեք ամիս՝ հաշուեցոյցն հաղորդել Պատրիարքարանի, տարին մի անգամ զրկելով նաեւ արտադրութեան նմոյշներն, անոնց խկական ծախուց հաշուեցորով :

Յօդուած 23. — Հոգարարձութիւնք կըրնան արհեստարաններու մէջ պատրաստելի վաճառքներու համար ուղղակի յանձնարարութիւններ ընդունիլ եւ գործադրել, Պատրիարքարանի յայտագրելով ի տեղեկութիւն :

Յօդուած 24. — Արհեստաւարտ տղոց տեղ անմիջապէս նորերն կ'առնուին եւ մեկնողներու անուէներն կը ծանուցուին Պատրիարքարանի, կարեւոր պարագաներով :

Յօդուած 25. — Արհեստանոցի աշակերտաց մէջ եթէ գտնուին այնպիսիք, որ գերազանց արհեստի ընդունակութիւն ցոյց տան ու ապագայ խոտանան, Հոգարարձութիւնք կը յայտագրէ անոնց անունը Պատրիարքարանի, որ զանոնք կը զրկէ ուր որ անկ է, կ'առարկելագործելու համար իրենց արհեստն, եթէ նիւթական միջոցները ներեն :

Յօդուած 26. — Հոգարարձութիւնք կը պարտաւորին ուսումնասիրել այն միջոցներն, որոնցմով հնարին կրնայ լինիլ գիւղացի ժողովրդեան երկրագործական աշխատութիւններն արգելաւորել եւ հոյին տեսակին ու կլիմային համաձայն՝ շահաւէտ բերքերու մշակութիւնը քաջալերել. որպիսիք են, ափիօն, բամպակ, թթենի (շերամի), չուշմայ,

կտաւատ, կանեփ, եւ ամէն տարի ուրոյն տեղեկագրով մը ներկայացնել Պատրիարքարանի իրենց ուսումնասիրութեան արգելիքը եւ տեղւոյն առեւտրական գործոց վիճակը, որպէս զի կարելիութեան սահմանին մէջ Պատրիարքարանի կողմէ ընծայուին կարեւոր գիւրութիւններն՝ հողագործական աշխատութեանց արգելաւորման համար :

Յօդուած 27. — Այդ նպատակաւ հողագործական վարժութիւնք տեղի պիտի ունենան արհեստանոցներու մէջ, եւ այն պարագային մէջ երբ յարմարութիւն չգտնուի, տեղւոյն մօտակայ վանքերու հողերն ու արտերն այդ նպատակին պիտի գործածուին յատուկ կարգադրութեամբ :

Նպաստից Յանձնաժողովոյ հետ խորհրդակցութեամբ կազմուած եւ հրամայուած ի գործադրութիւն :

Ի Պատրիարքարանի, 20 Նոյեմբեր 1901

ՊԱՏՐԻԱՐԷ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՅ
ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՏԱՐԵՐԲ ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Աշխատաիրեց՝ Բրոֆեսոր ԱԼԻՔՍԱՆ ՊԷՋՃԵԱՆ

Բազմահմուտ հեղինակին սոյն երկը, որ իր տեսակին մէջ լաւագոյն աշխատութիւնն է, ջերմագէս յանձնարարելի է թէ՛ իրրեւ դասագիրք եւ թէ՛ իրրեւ անհատական ուսումնասիրութեան ծառայող օգտակար գործ մը : Բնագիտական հարցերը, գեղեցկագէս պատրաստուած բացատրիչ պատկերներու օգնութեամբ, եւ հեղինակին յստակ ոճին շնորհիւ, դիւրահասկնալի կը գտնան ամէն գտնակարգի ընթերցողներու :

ԳԻՆ 8 ՂՐՈՒՇ

Կեդրոնատեղի՝ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ ՎԱՃԱ-

ՌԱՏՈՒՆ, Ֆիմանանըլար Եօգուշը,

Կ. Պոլիս

Սոյն երկասիրութեան հայատառ թրքերէնն ալ հրատարակուած է, նոյնպէս պատկերազարդ, որուն մնացորդ սակաւթիւ օրինակները կը գտնուին Այնթապ, հեղինակին քով :

ՄԱՏԼԵՆԻ ՄԵՂՔԸ

Հեղ. ՏԻԿԻՆ Բ. ՔԱՌՈ

Թարգմ. ՏՕՄԻՆՈ

Անկարելի չէ՝ երեւակայել այն հարուածը զոր տուած էինք իր փափուկ սրտին, ճիշդ այն պահուն երբ ուրիշ կեանք մըն ալ սկսեալ էր արթննալ իր մէջը : Երթալով նիհարցեր էր, այնպէս որ իր թանկագին բեռին ողջամբ պահպանումը տարտիւսելի կ'ըլլար : Այս լուրերը թէեւ գէշ էին, բայց քիչ մը հանդարտեցուցին զիս : Ինծի համար կարեւորը Լուիզի ողջ ըլլալն էր : Երէցը իմացած էր նաեւ թէ Ռօպէս Բարիզ կը գտնուի ըսած էին Լուիզի որ հաւատացեր էր, բայց ասկէ աւելի բան մը չէր գիտցեր :

Երկար ամիսներ անցան մինչեւ որ կրցայ վարժուիլ նոր կեանքիս : Կրօնաւորութիւնը որ սրբութիւնը կը վհատեցնէր զիս եւ յարգանքէ ուրիշ բան չէի կրնար ունենալ իրենց համար : միւս կողմէ, զիս շրջապատող կիները, ամէնքն ալ ինծի պէս թշուառ, անյաղթելի հակակրօնութիւն մը կը ներշնչէին ինծի եւ իրենց դէմքերը, մեծ մասամբ սուս վարական եւ անպառուած, սոսկում կը պատճառէին : Առաջները, ջանացեր էին հրապուրել զիս, իրենց դժբաղդութիւնը պատմելով ինծի, բայց իմ վայրենի լուծեան առջեւ, վերջապէս ծանծարայեր եւ խոյս տուեր էին ինձմէ : Դուրսէն լուր չէի առներ եւ այնպէս կը թուէր ինծի թէ կը գտնուէի մարդոցմէ հեռու այն տեսակ քաւարանի մը մէջ, ուր յանցաւոր խղիւղութեան վայրկենին կը սպասեն :

Այլաստիլ սորվեցայ. աւտուրնէ սկսեալ պարզ բան մը կառնէի ձեռքս կարելու համար կամ կարկահիս վրայ ծուած կաշխատէի եւ ժամանակս կանցընէի : Գիշերները մանաւանդ շատ գէշ կ'ըլլայի : Իմ կենակցութիւնս՝ ինձմէ թերեւս նուազ յանցաւոր, բայց աւելի ստորին կիներու հետ, անյաղթելի խորշում մը կը ներշնչէր ինծի : Այդ կիները զա-

նազան դասերու բաժնուած էին : նախ երկու տարիներէն զորս միայն խոհեմութեան համար կը փակեն, զգուշացնելով միւսներուն հետ յարաբերութիւն ունենալէ : մասնաւոր դաս մըն ալ կար իրօք ապաշխարող եւ զղացած աղքիկներուն համար, որոնք երկար տարիներէ ի վեր բարի օրինակ եղած են ուրիշներու եւ չեն ուզած հեռանալ վանատունէն :

Ես քայիսներու (Thaïs) դասին մէջ կը գտնուէի, ինչպէս կը կոչէին իրենք, այսինքն այն նորեկ աղքիկներուն մէջ, որոնց սէրը դեռ նուաճուած չէ եւ մեծ մասամբ իրենց ազատութիւնը ձեռք ձգելու փափաքող են : Այդ աղքիկները նոյն խոհ կենդանի ցոփութիւնը կը ներկայացնէին եւ զանոնք տեսնելով ու լսելով կը զգուէի, կը գարշէի, բայց կողմէի մնալ իրենց մէջ : որովհետեւ հոն էր իմ փրկութիւնս : Ահ, եթէ գիտցուէր թէ ընկերութեան ստորին խաւերուն մէջ ո՞րքան անտանելի են այն սիրոյ կիրքերը զորս մենք յաճախ խեղալ բարձրութեան մը կը հանենք աշխարհիկ միջավայրի մէջ : Ծառ առեն անցաւ մինչեւ որ համոզուեցայ թէ հպարտ Մատէնն ալ մաս կը կազմէր այդ տիգմին զոր ախար ու մոլութիւնը խմորած էր մեղմորէն իմ չուրջս : Սակայն կամաց կամաց, ես ալ ծռեցի զլուսս եւ սորվեցայ աղօթել :

Աստու մը, Վիլ-Մէրնիի երէցէն սա երկար նամակը ստացայ. — «Աստուծոյ ճամբաները խորհրդաւոր են, կը գրէր, խաւարէն լոյս կը ծագի եւ մեր արցունքներուն աղբիւրէն մխիթարութիւն : Զեր հօրեղոր աղջիկը մանչ գաւառի մը ծնու, մինչեւ վերջին վայրկեանին կը վախճուէր որ իր գաւաղը տեսնելու չափ չի կրնար ապրիլ, բայց Աստուած այդ շնորհը տուաւ անոր :

« Ծգնաժամը սոսկալի եղաւ. արտօրան-

քով զիս կանչեցին . իր հայրը հոն էր , մարմարի պէս ձերսկած , պիտի չմտնամ երբեք իր այդ կերպարանքը : Զոր աչքերով կը նայէր իր ազնկան եւ կը հետեւէր անոր ճակատին վրայէն սահող խորհրդաւոր ստուերներուն : Ես անկողնին քով կազօթէի , իսկ քովընտի սենեակին մէջ կը լսուէին երբեմն նորածինին ճիչերը եւ կիներուն փսփսուքը , ընդհատակը հիւանդին շուրջը գերեզմանային լուծթիւն մը կը տիրէր : Յանկարծ ելաւ նրստաւ եւ գոհունակութեան տկնարկ մը նետելով մեր վրայ . — « Ամուսինս , կուզէի ամուսնս տեսնել , ըսաւ անսովոր հաստատամտութիւնով մը . » — Իր հայրը , առանց պատասխանելու , անձկագին նայուածք մը նետեց ինծի . միեւնոյն մտածումը ունեցեր էինք երկուքս ալ . այսինքն հասկցեր էինք թէ Լուիզ ցնորիլ սկսեր էր , բայց անիկա բոլորովին կանգուն նստած եւ միեւնոյն հաստատ ու յստակ ձայնով . — « Կուզեմ տեսնել ամուսինս , կը կրկնէր , ձեռքովս իրեն յանձնեմ զաւակը » : Յետոյ , իր բարձին տակէն պզտիկ թղթապանակ մը առնելով , խնամքով ծալլուած թուղթ մը հանեց մէջէն եւ ինծի տուաւ : Ամուսինն հառցէն էր , չը գիտեմ ինչպէս ձեռք ձգեր էր զայն , — Տէր հայր , ըսաւ , կաղաչեմ գացէք շուտով եւ ըսէք իրեն , որ կը սպասեմ , պիտի գայ , ապահով եմ , կը ճանչնամ զինքը , շուտ ըրէք : Ժամանակը սուղ է , պիտի ջանամ ապրելու մինչեւ որ գայ :

« Նորէն բարձին վրայ ինկաւ գլուխը , աչքով հորմէն խորհուրդ հարցուցի . կը վարանէր , իրր թէ ներքին զօրաւոր կոխի մը ազդեցութեան տակ ըլլար . վերջապէս նշան մը ըրաւ եւ մեկնեցայ : Գիշեր էր երբ Բարիզ հասայ . Գ. Ուալի բնակարանը վազեցի , սիրտըս դողի մէջ էր , մի գուցէ հոն չգտնուէր կամ չուզէր բնդունել զիս : Անմիջապէս զիս իր քովը տարին , խեղճ ծերացած երեցաւ ինծի , թէ եւ իր դէմքին արատայայտութիւնը նոյնն էր : Զգիտեմ թէ զիս ճանչցա՞ւ , բայց դուրսէն որ եւ է յազում մը չը ցուցայ , ոտքի ելաւ եւ առանց խօսելու սպասեց որ այցելութեանս պատճառը բացատրեմ իրեն : Միտքս դրեր էի կամայ կամայ զինքը վար-

ժեցնել ըսելիքիս , բայց իր անհամբեր ձեւը միտքս փոխեց . իմացուցի իրեն թէ կինը հոգեվարք էր եւ զինքը կուզէր տեսնել իսկոյն . սարսափ , երեսին գոյնը նետեց եւ շրթունքը դողացին . բայց երբ լսեց որ մանչ զաւակ մըն ալ ունէր , ձեռքերովը երեսը գոցեց , պոռալով , — « Զաւա՞կ մը , զաւա՞կ մը ունիմ . » — Յետոյ , սրտառուչ ձայնով մը աւելցուց . — « Ա՛հ , խեղճ կին , թշուառ Լուիզ . »

« Յանկարծ գլուխը վեր առաւ . — Երթանք , Տէր Հայր , ըսաւ , շուտ երթանք . — Եւ մարդու բան չըսած , առանց վայրկեան մը կորսնցնելու , դուրս ելաւ ինձմէ առաջ :

« Ժամբան , կարգ մը հարցումներ ըրաւ իր կնոջ եւ զաւակին վրայ , տենդագին վիճակ մը ունէր : Անդադար վակօնին պատուհանէն դուրս կը հանէր գլուխը եւ գիշերուան մութին մէջ բաներ մը կը փնտռէր , յետոյ ներս կը քաշուէր նորէն , անանկ հառաչանքներով ուր կը կեցրոնանային իր հոգիին բովանդակ անձկութիւնները եւ զօրութիւնները . — « Կը յուսա՞ք որ Ժամանակին հասնինք , կը հարցնէր , Լուիզ պիտի կարծէ թէ չուզեցի զինքը տեսնել , առանկ վայրկեանի մը մէջ . » — Զէ՛ , չէ՛ , ձեզի կը սպասէ կոր , կը պատասխանէի :

« Ժամը պիշերուան երկուքը կը զարնէր գիւզին եկեղեցին . երբ դղեակին առջեւ հասանք : Ներս չմտած , կեցաւ պահ մը եւ թեւէս բռնելով . — Կը յուսա՞ք որ գիտնայ , բան մը իմացած ըլլայ . . . — Կը վարանէր եւ չէր կրնար խօսքը աւարտել . իր միտքը հասկըցայ . — Կը կարծեմ թէ ամէն բան գիտէ , պատասխանեցի , այս վերջին ատեններս շարունակաբար թափած արցունքները որոնց պատճառը կը ծածկէր ամէնէն , կապ ունէին տնչուշտ Մատէշի մահուան աղետալի լուրին հետ որուն հաւատացած էր , ամէն կողմ տարածուած ըլլալով արդէն :

« Նորէն սարսափեց եւ թեւս ձգելով , արագարար անցաւ պատշգամբէն եւ գնաց անկիւն մը կեցաւ զլիսիկոր , պատին կռթնելով չիչնալու համար . կարծես թէ իր շուրջը ծանօթ հետք մը կը փնտռէր , ընտանի նշան մը զոր մթութեան մէջ չէր կրնար նշմարել :

« Կանչեցի զինքը , ձեռքը ճակտին տա-
րաւ մէկ քանի անգամ , իբր թէ սրբելու
համար Խոսեւ յիշատակ մը . յետոյ աչքերը
յառելով առաջին յարկը մեղմօրէն լուսաւո-
րած պատուհանի մը , մօտեցաւ յամբարայն :
Ներս մտանք , իմ մեկնելէս ի վեր սենեակին
մէջ բան մը չէր փոխուած , — հրեանդը կը
քնանար , իսկ հայրը արձանի մը պէս անոր
քովը նստած էր , իբր թէ մեզ տեսած չլլար :

« Բաւական երկար տտեն մեր զագուած
շնչառութենէն զատ ուրիշ ձայն չլսուեցաւ :
Մենէ ոչ մէկը կը խօսէր կամ կը համարձա-
կէր շարժում մը ընելու : Վերջապէս Տիկին
Ուալ բացաւ աչքերը եւ տեսնելով ամուսինը
իր վրայ ծռած , զանոնք սեւեռեց անոր վը-
րայ , իբր թէ երազ մը ըլլար տեսածը :
Յետոյ թեթեւ մը կարմրեցաւ , ելաւ նրա
տաւ անկողնին մէջ եւ ձեռքը երկնցը-
նելով . — Խեղճ Ռօպէն , ըսաւ . — Անի-
կա , կնոջը ձեռք բռնեց ու ծունդի գա-
լով , տղու պէս լացաւ : Այն ատեն , մայ-
րը նորածինը բերել տուաւ եւ ձեր հօ-
րեղբօրը դառնալով . — Հայր , ըսաւ , նե-
րուսի ժամն է հիմա ահա , յանցանքը իմա է ,
կը տեսնե՞ս , չկրցայ սիրցնել ինքզինքս . . .
կը յուսամ որ զաւակս աւելի երջանիկ ըլլայ
ինձմէ : Յետոյ իր ամուսինն ուղղելով խօս-
քը . — Ռօպէն , ըսաւ , չտեսա՞ր հայրս : —
Երկուքն ալ հասկցան եւ առաջին անգամ
ըլլալով զիրար բարեկեցին :

« Մէկ քանի վայրկեան վերջ ջերմը սկը-
սաւ . յետոյ բանդագուշանքը , բայց տկար
արարածը մահուան կընդդիմանար : Գիշերը
եւ յաջորդ օրն ալ մեծ վտանգու մէջ անցու-
ցինք : Ուրիշ գիշերներ , ուրիշ օրեր , շարաթ-
ներ ամբողջ անցան , իր հայրը եւ ամուսինը
կը հակէին , հիւանդին վիճակը բարուքիլ
սկսաւ , յոյս եւ վստահութիւն բերելով . . .
— Ամոռոյս երկրորդ շարթուն , ամէնքը մէկ-
տեղ Ամերիկա կը մեկնին . »

Ուրեմն Ռօպէնին երազած ճամբորդու-
թիւնը պիտի կատարուէր , բայց անիկա որ
պիտի ընկերանար իրեն , մոռցուած է հիմա ,
անցեալի ստուերի մը պէս ետին մնալով :

Նամակին թուականը նայեցայ , արդէն

երկու շաբաթ է ի վեր ծովուն վրայ էին
անոնք :

Մարտ 18 . .

Ինը տարիներ անցան , իրարու յար եւ
նման ինը տարիներ , ուր օր մը միսէն տար-
բերութիւն չունեցաւ , իմ ընկերութիւններու
հետ ապրեցայ , իրենց պէս , կանոնաւոր
ու անփոփոխ ժամերու մէջ , կատարե-
լով իմ աղօթքներուս եւ աշխատանքնե-
րուս միօրինակ շարքը : Այսօր սակայն ա-
ռանձին եմ : Յանկարծական եւ երկարատեւ
նուաղումներս՝ շուրջս գտնուողներուն մտա-
հոգութիւն պատճառեցին եւ հեռացուցին
զիս , բանտի պէս սենեակ մը ունիմ ուր ցո-
րեկը մինակ եմ եւ գիշերը մինակս կը պառ-
կիմ , փոփոխութիւն մըն է այս զոր չուզեցի
ես , բայց երջանկութեամբ կը վայելեմ :

Ժամանակս կը գործածեմ՝ յիշատակներս
հաւաքելու եւ այս երկար խոստովանութիւն-
նը գրի առնելու . թերեւս ուրիշներու համար
օգտակար դաս մը ըլլայ . թերեւս ինծի պա-
տահած դժբաղդութիւններուն , իմ խղճի
խայթելուն ու գղջումներուն նկարագրու-
թիւնը զինաթափ ընէ ամէն անոնք որ դայ-
թակցեցան իմ ըրած սխալներէս , մեռնողնե-
րուն հանդէպ մարդ ներողամիտ կըլլայ եւ
մինչեւ որ այս տողերը կարգացուին , զա-
նոնք գրողն ալ երկար տտենէ ի վեր անհե-
տացած պիտի ըլլայ արդէն այս աշխարհէս :

Սրտիս մտիւրները խառնելը շատ ծանր
եղաւ ինծի սակայն առաջն քան մը ծած-
կելու ըրի այդ բանը . պաշտօնս ըմբացած է ,
անանկ հոգեկան վիճակներ կան որոնք չեն
փոխուիր բնաւ . ոչ նոր բան մը կաւելնայ ,
ոչ ալ բան մը կը պակսի : Բնան տարի ալ
ապրելու ըլլամ , մինչեւ հիմա գրածներուս
վրայ ոչ նոր գդացում մը պիտի կարենամ
աւելցնել , ոչ ալ գիտողութեան արժանի
դէպք յիշատակել : Այլ բան մը չեմ փափա-
քիր , ոչ իսկ մեռնիլ . . .

8 Մայիս 18 . .

Ամէն բան ըմբացած կը կործէի , կը խաբ-
ուիմ եղեր , անակնկալ լուր մը թմրութենէս
տրթնաց զիս : Կը վերագառնան , Լուիզ
նամակով մը կաւետէ իրենց մօտալուստ դար-
ձը ի Վիլ-Ֆէրնի : Երջանիկ են , իր խօսքովը

Ինչո՞ւ այս յուզմունքս, կը կարծէի որ սիրտս մեռած է ամէն բանի համար, բայց անոնց մօտենալովը կը զգամ թէ կը գողայ նորէն: Ինծի կըսեն որ, հօրեղբայրս ալ մէկ-տեղ կուգայ. ծերացած է արդէն: Լուիզ եւ թեք զաւակ ունի եղբր հիմա:

Սենեակիս մէջ խղճուիլս կուգայ. կուգէի քաղել, վազել մինչեւ իսկ . . . քաղէի ջանք, դարձեալ կիյնամ աթոռիս վրայ, զոր պիտի չթողում ա'լ: Բաց պատուհանէս, կը տեսնեմ պարտէզին մէջ պտտող մարագետները, հանդարտ երեւոյթ մը ունին, կը խնդան. էն տարիքստները անգամ ուրախ են: Ո՛րքան գեղեցիկ է սրբութիւնը. մաքուր կեանք, մաքուր սիրտ:

Ականջիս աւելի մօտ ձայներ կը լսուին. կարկանդակներու աղմուկը եւ խիտ ու կշտամբող հրամաններ. . . քայլիւններն են որ կաշխատին . . . իմ ընտանիքս է այդ, ո՛վ ամենակարող Աստուած . . .

10 Մայիս 18

Ձէ', սենեակէս դուրս պիտի չելլեմ ալ. . . մինչեւ մատուռ անգամ չեմ կրնար երթամ. . . Հորիզոնս երթալով կամփոփուի, կը նեղ-նայ. . . Արդէն այնքան սահմանափակ կը գտնէի զայն, երբ տակաւին կարող էի ամբողջ վանատան մէջ պտտիլ: Սենեակիս շորս պատերը եւ պարտէզին ծառերուն վրայ մառնակի նայող պատուհանս մնացին միայն ինծի, անհուն տիեզերքէն: Ձեմ կարծեք որ մարդկային էակ մը կարենայ ասկէ պակաս տեղ մը գրտել, բայց այսչափին ալ պիտի կորսնցընեմ եւ պիտի բաւականանամ այնչափով որ նիհարցած մարմինս պիտի ինտռէ օր օրի եւ տախկայ վերջին ընակարանս պիտի բլլայ: Երբեմն անքուն գիշերներուս մթութեանը մէջ այնպէս կուգայ ինծի որ պատերը իրարու կը մօտենան ու կը սեղմեն զիս իրենց ծոցին մէջ:

Վերջին ժամս մօտ է. . . քիչ մը առաջ բաց պատուհանին առջեւ նստած էի առանձին եւ անտակ երկինքի խորութեանը մէջ կը հետեւէի չգիտեմ ինչ տեսակ տեսիլքներու որոնք աշխարհէս հետեւ կը տանէին զիս: Աչքերս խոնարհեցնելով՝ հայելիի պէս յստակ ապակիին մէջ նշմարեցի դէմք մը որ չափազանց արեւոյցայ զիս. մեծ մեծ աչքեր, հիւանդոտ բերան մը, նիհարցած երես մը այնքան գունատ որ գլխանոցիս ճերմկու-թիւնը ունէր. ո՞ւր տեսեր էի ուրիշ անգամ

այդ դէմքը. ապաշխարող կնոջ հագուստը ունէր վրան, ինչպէս չէի տեսեր զինքը մինչեւ այն ատեն:

Հետաքրքրութեամբ դարձայ նայիլու. ան ալ ինծի դարձաւ:

Ձկրցի զսպել ժպտաւ. — Ի՞նչպէս . . . դո՞ւն ես ինծի նայողը, Մատէն . . . Խոնք ըրրի երիտասարդութիւնդ, խեղճ աղջիկ . . . Նորէն դիտեցի տասը տարիէ ի վեր մուցում գէմքս, կենդանի էակի մը նմանութիւն չունի ալ, ոչ ոք պիտի ճանչնայ զիս . . . ո՛չ ոք . . . Ըսեր էի որ ժամանակը կանցնէր առանց բան մը տանելու հետը, ընհակառակը ամէն բան տարաւ, բայց ցաւը թողուց . . .

12 Մայիս 18 . .

Ձրլլա՞ր որ երթամ Հավր սպասեմ անոնց գալուն . . . ազատ եմ . . . ուխտ չունիմ ասկէ վերջ . . . պիտի պահուրդիմ վերջին անգամ մը տեսնելու զիրենք, միտքերնին պիտի չանցընեն հոն բլլալու եւ եթէ ճիշդ քովէս իսկ անցնին, ո՞վ պիտի ըսէ թէ այս ասակալի դէմքը Մատէնինն է. ոչ ոք պիտի սարսափ ինծի քսում ատեն. կարծես կը տեսնեմ արդէն զիրենք, հօրեղբայրս քիչ մը կորածամակ, մազերը ճերմկած. Լուիզը միշտ գեղեցիկ, մարմնին ձեւը աւելի հրապուրիչ. իր երեք զաւակները հրեշտակի պէս սիրուն եւ յետոյ անիկա, Ռօպէտը . . . չէ', պիտի չերթամ:

Երբ իրենք Ֆրանսոս մտնեն, ես պիտի հասնիմ ուրիշ տեղու անք:

13 Մայիս 18 . .

Անկողնէս ելած չունիմ, մինակ չեն ձգեր զիս ա'լ, միշտ մարագետ մը կայ քովս աղօթութող, տաներէցը եկաւ այս առտու, իրիկունը նորէն պիտի գայ վերջին աղօթքները ըսելու համար, ես այնպէս ուզեցի:

Մտածում մը ունիմ որ կը չարչարէ զիս եւ կարող չեմ հեռացնել ինձմէ. կուզէի գիտնալ թէ Ռօպէտ իրօք սիրած է զիս, սիրե՞ց զիս, ինչպէս ես սիրեցի զինքը, աւա՛ղ. բայց ինչո՞ւս պէտք . . . ամէն բան լմնացաւ, քունդ խաղա՛ղ, հէ՛ք Մատէն:

Վ Ե Ր Ջ

Արսօնասէր Կ. Ս. ԻԻԹԻԻՃԵՈՆ

Յայագրութիւն 6. ՄԱՅԹԻՒՆ ՈՍԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Ֆինանսըլար եօզուր, Թիւ 27

ՌՕՍԻԱ — ROSSIA

ԱՊՍՆՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀ, ԿԵԱՆՔ, ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ, ԱՐԿԱՄՔ

1898 տարւոյ մէջ գանձուած ապահովագիրներ	34,775,642 ֆրանք
երաշխաւորութեան գումար	121,765,333 »
1881էն ի վեր ապահովագրեալներուն վճարուած	164,172,000 »
Կեդրոնացեալի, Ղալաթիոյ փառափին վրայ, Մասսասան հին տեղը	
Ընդհ. Բնակչ.	Ընդհ. Գործակալ
Ա. ՀիւրՈՐԻՏ	Թէ՛ՆՏՈՐ ՌԵԲԵՆ

Թեոֆի, ոսֆի եւ ձեոֆի ու ոսֆի
միանգամայն մեքենաներ
կը գտնուին:

Անկարելի է որ ընտանիք մը առանց կարի
մեքենայի մնայ, բայց էական կէտն է լաւ մեքե-
նայ մը ունենալ, որովհետեւ լաւ մեքենայ մը
անթիւ եւ անհամար ծառայութիւններ կը մատու-
ցանէ, մինչդեռ գէշ տեսակէ մեքենայ մը անվերջ
զժգոհութեանց եւ տաղտուկի աղբիւր մըն է:
Բոլոր աշխարհ գիտէ թէ՛

ՍԻՆԿԵՐ

մեքենան լաւագոյնն է. սոյն մեքենան ամենէն
աւելի կատարելագործուածը, հաստատունը եւ
զիւրագործածելին ըլլալուն՝ բովանդակ աշխարհի
մէջ՝ ամէն ոք Սինկերի մեքենաները կը գնէ:

Սինկերի մեքենաները կը ծախուին միմիայն Սինկեր Ընկերութեան վաճառա-
տանց մէջ՝

ԲԵՐԱ, ՄԵԾ Վաղոց, Կալաթա Սէրայի Լիւէին դիմաց.

ԿԱԼԱԹԱ } 1. Սինկեր խան, Թիւնէլին ետեւը.
2. Գարաքէօյ, Թրամվէյին կայարանին Դիմաց.

ՊՈԼԻՍ } 1. Սուլթան Համամ.
2. Սուլթան Պէյազիտ.

Դասերը եւ նորոգութիւնք ձրի.

Կասաբեալ երաւեստորութիւն

Մասնանիւղեր գաւառաց բոլոր փողոցներուն մէջ

ՍՈՍՆՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

1902

Պարզ կազմ 3 Ղր.

ԹՈՒՐԻԲԵՐԷՆ, ՀԱՅԵՐԷՆ, ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ԵՒ ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԼԵԶՈՒԱԻ ՕՐԱՑՈՅՑ-ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

(AGENDA INTERNATIONAL)

Հ Ր Ա Տ Ա Յ Ր Ա Կ Ի Չ

Յ. ՄԱՏԹԵՈՍԵԱՆ, Պաշտպան Հատուկ, Կ. Պոլիս

Կը գտնուի Պոլսոյ եւ Գաւառաց բոլոր Գրականաւորներու
եւ Թղթականաւորներու հոյ

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԳՆՈՂՆԵՐՈՒ ԳՈՀԱՑՈՒՑԻՉ ԶԵՂՉ

Ոսկեգոծ փառակազմ 8 Ղր.

Ընկեր լաթակազմ. 5 Ղր.

Ա Ր Ի Մ ԵՒ ԸՆԿ

ՇՈԳԵՇԱՐԺ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆ

ՀՈՏԵՂԻՆԱՅ ԵՒ ՕՃԱՌԻ

Հիմնեալ 1889 ին

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԹԱՀՏԱՔԱԼԷ

Վաճառար

Արուեստագիտական վերջին կատարելագործութեամբ եւ առաջնակարգ մեքենա-
ներով օժտեալ եւ եւրոպացի վարպետի մը հսկողութեան ներքեւ կ'արտադրէ ամե-
նանորր հոտեղչներ ինչպէս նաեւ թուալէթի հոտաւէտ եւ լուսացի պարզ օճառներ :

Տեսակի աշխուրթեան մասին եւրոպական ամենամեծ գործարաններու տպրա-
նաց դէմ մրցելու առաւելութեան կը միացնէ գիններու գերազանց աժանութիւնը :
Փափաքողներուն՝ քաթալօկը ձրի կը զրկուի :

Մեծաքանակ գնում րենկ ուզողները կրնան դիմել Կ. Պոլսոյ մէջ ՕՐՕՍՏԻ ՊԱՔ
ԵՒ Կ. ԻՆՃԻՃԻՆԱՆ ՈՐԴԻՔ վաճառատունները , իսկ գաւառներու եւ օտար երկիր-
ներու մէջ դիմել գործակալութեանց որ ի ստորեւ , ուր պիտի գտնեն նմոյշներու
ցուցադրութիւն մը՝ պէտք եղած բոլոր տեղեկութիւններով :

ԲԱՐԻՉ.—ՊՊ. Լաքառիեռ, Որդի, Եւլլեկ, 28 Ռիւ
Շաքստեռն.

ՊՈՄՊԱՅ.—ՊՊ. Ապքար եւ Ընկ.

ԱՂԵՔԱՆՆԻՐԻԱ.—Պ. Մ. Գալֆանան

ԳԱՀԻՐԷ.—Պ. Հ. Ռոզանքալ :

ՌՈՒՄՃՈՒԳ.—Պ. Պ. Կ. Ինճիճեան որդիք :

ՎԱՌՆԱ.—Պ. Կեռոն, Արտիքի :

ԻՉՄԻՏ.—Պ. Յակոբ Մոմճեան

ՉՄԻՒՆԻԱ.—Պ. Հայրիիս Վառնիկ :

ՍԵԼԱՆԻԿ.—Պ. Տիս Ֆերմանտեկ :

ԻԻՍԿԻԿ.—Պ. Մ. Քափուանո :

ՊԷՅՐՈՒԹ.—Պ. Յրանքէլ Շիֆֆեր :

ՍԱՄՍՈՆ.—Պ. Պ. Պետրոսեան Եղբարք :

ՏՐԱՊԻՉՈՆ.—Պ. Արիս Կ. Ինճիճեան :

ՍԵՐԱՍՏԻԱ.—Պ. Պ. Վ. Ս. Մեծատուրեան

ՌՈՏՈՄԹՕ.—Պ. Յակոբ Բոսփատալ